

*Prof. Schweitzer József emlékének
(1922–2015)*

Magyarországi zsidó irányzatok története: *Források a neológia megértéséhez*

OR-ZSE, 2020. tavaszi félév

Biró Tamás

2020. február 10.: Bevezetés

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2020-neolog/>
<http://birot.web.elte.hu/neol/>
Jelszó! *neo / log*
- Biró Tamás: birot@or-zse.hu
Fogadóóra: hétfő 11:00 – 12:00
+ e-mailes egyeztetés alapján.
- Pótóra: ha elmaradnak órák.

Célok, követelmények:

A félév célja bemutatni:

- a magyarországi neológiát, a neológ eszmét annak történelmi komplexitásában,
- az Országos Rabbiképző Intézetnek a neológ szellemi életben betöltött szerepét.

A kurzus végére a hallgatók:

- megismerik a neológia elmúlt másfél évszázadának szellemtörténetét, megértik annak komplexitását;
- gyakorlatot szereznek egy komplex társadalmi, eszmetörténeti, vallási jelenség különböző aspektusokból történő értelmezésében;
- ízelítőt kapnak a kortárs történelem- és társadalomtudományok módszertanaiból.

Célok, követelmények:

Az elégséges érdemjegy feltétele:

- Minimálisan 50%-os teljesítmény, és
- Minimálisan 6 beadandó leadása

A jegyszerzés feltételei:

- ❖ Rövid beadandók a félév során (12×2,5%, azaz 30%):
legalább tizenkét alkalommal a feladott szöveghez kapcsolódó rövid feladat vagy kifejtendő kérdés megválaszolása.
 - A <http://birot.web.elte.hu/courses/2020-neolog/valasz.php> felületen keresztül.
 - Szigorú határidő: vasárnap éjjel 23:59.
 - A legjobb nyolc beadott megoldás számít bele a jegybe.
- ❖ Projekt 25% (április 1-ig) + 25% (május 31-ig).

Irodalom: folyamatosan, közösen alakítjuk ki

Bevezetésként:

- Biró Tamás, *A zsidóság irányzatai* (2003, http://birot.hu/publications/zsido_iranyzatok.htm).

Lásd a kurzusleírásban és a honlapon...

Ajánlott monográfiák, sok minden más mellett (például MA-hallgatóknak):

- Leora Batnitzky, *How Judaism Became a Religion: An Introduction to Modern Jewish Thought* (Princeton University Press, 2011).
- Frojimovics Kinga, *Szétszakadt történelem: Zsidó vallási irányzatok Magyarországon 1868-1950* (Balassi Kiadó, 2008). [69.3.Fro.2.]
- Jacob Katz, *The "Shabbes Goy": A Study in Halakhic Flexibility* (Jewish Publication Society, 1989), [61.7.1.1.Kat.11.]
- Jacob Katz, *Kifelé a gettóból: A zsidó emancipáció évszázada, 1770-1870* (Hungaria Judaica, 8. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1995) [61.7.1.1.Kat.4.]
- Jacob Katz, *Végzetes szakadás: Az ortodoxia kiválása a zsidó hitközségekből Magyarországon és Németországban* (Múlt és Jövő, 1999) [69.5.Kat.2.]

Kérdések, kérdések...

- Mi a neológia? Milyen spektrumot fed le a neológia?
- Hol vannak a neológia határai?
- Hogyan változott a neológia az elmúlt másfél évszázad során?
- Mi a neológia viszonya a hagyományhoz (hitelvek, vallásgyakorlat)?
- Mi a neológia viszonya a kortárs kritikai tudományhoz?
- Milyen szerepet töltött be a rabbiképzés a neológia szellemtörténetében?
- Kik voltak a magyarországi neológia előfutárai?
- Kik voltak a magyarországi neológia meghatározó személyiségei?
- Mi a neológia társadalmi bázisa, szellemi közege, nemzetközi pozíciója?
- Van-e / áthidalható-e a szakadék a szellemi-vallási vezetők és a közösség között?

Egy kísérlet

Fontos: Nincs jó és rossz válasz!!!

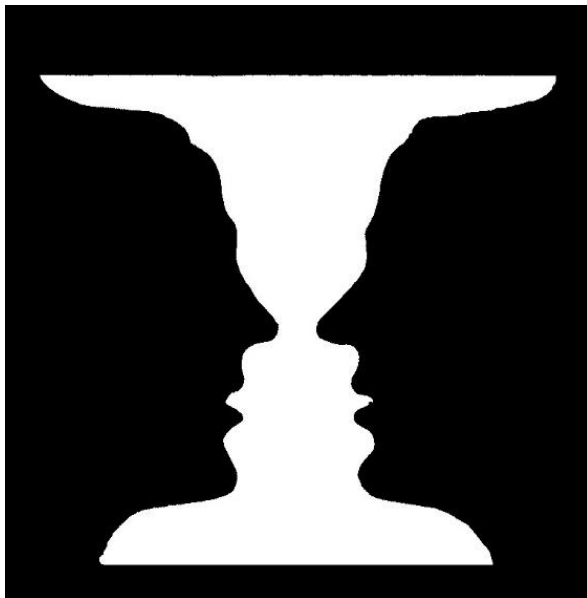
Mi a

zsidó

szó ellentéte?

Mi a zsidóság?

„Alakváltás” (*Gestalt-switch*)

Milyen színű ez a ruha?

- Fehér és arany?
- Kék és fekete?

Késhegyre menő viták világszerte az interneten 2015-ben.

Ld. például itt:

<http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/27/feher-es-arany-szinunek-latja- ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban./>

Milyen színű ez a ruha?

- Fehér és arany?
- Kék és fekete?

A „hívők” nem tudják és nem fogják egymást meggyőzni. A kutató feladata mégis megérteni a különböző látásmódokat.

Késhegyre menő viták világszerte az interneten 2015-ben.

Ld. például itt:

<http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/27/feher-es-arany-szinunek-latja- ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban./>

Mi a zsidóság? *Lehetséges válaszok zsidó és nem zsidó részről:*

- Vallás:
 - Hiedelemvilág
 - Narratívák (Biblia és történelem)
 - Rítusok, parancsolatok
 - Szokások
 - Értékrendszer
 - Intézmények, vallási specialisták
 - ...
- Nép / etnikum
- Nemzet
 - nemzetállam
- Történelem
- Sorsközösség
- Kultúra
 - Nyelv
- Életérzés
- A Teremtőhöz való viszony, monoteizmus
- ...

A zsidóság irányzatai: az alapséma

Ez egy régi szösszenetem, ma már sok mindent másként írnék meg...

Biró Tamás: A zsidóság irányzatai. http://birot.hu/publications/zsido_iranyzatok.htm.

- Első megközelítés: három dimenzió

1. Földrajz: *askenázi zsidóság — szefárd/szfaradi zsidóság*

(+ jemeni, itáliai, közép-ázsiai, stb.)

2. A hagyományhoz való viszony – *koronként és országonként változó címkékkel!*

ORTODOX

KONZERVATÍV

REFORM

ultraortodoxia ... modern ortodoxia ... mérsékelt reform ...

3. Ideológia: további kérdésekhez való viszony

(a) *Misztika, kabbala? Pl. haszidizmus.*

(b) *Vallásos cionizmus*

(c) *...*

Néhány dilemma

- Lehet-e valaki egyszerre zsidó és magyar?
- Lehet-e valaki zsidó, ha ateista?
- Lehet-e valaki egyszerre zsidó és keresztény?
zsidó és muszlim? zsidó és buddhista?
- Létre lehet(ett volna)-e hozni a Zsidó Államot Izrael Földjén kívül?
- Lehet(ett volna)-e Zsidó Államnak más nyelve, mint a héber?
- Zsidó-e a betért?
- Zsidó-e a kitért?

A mai magyar(országi) zsidók négy alaptípusa

(Heller Ágnes alapján)

1. Magyar zsidó

- Egyszerre érzi magát zsidónak is, magyarnak is: kettős kötődés mindkét kultúrához. Általában kevésbé vallásos.

2. Magyarországi zsidó

- Elsősorban zsidónak (a zsidó néphez tartozónak) tartja magát, aki történetesen M.o.-on született, magyar anyanyelvű, itt szocializálódott és itt akkulturálódott.

3. Zsidó származású magyar

- Elsősorban magyarnak tartja magát [sajnos / büszkén vállalt] zsidó felmenőkkel.

4. Vallásos zsidó

- Legfontosabb számára a vallásos életmód fenntartása, ahol éppen él.

A mai magyar(országi) zsidók négy alaptípusa

(Heller Ágnes alapján)

A VALÓSÁGBAN INKÁBB SPEKTRUM

1. Magyar zsidó

- Egyszerre érzi magát zsidónak is, magyarnak is: kettős kötődés mindkét kultúrához. Általában kevésbé vallásos.

2. Magyarországi zsidó

- Elsősorban zsidónak (a zsidó néphez tartozónak) tartja magát, aki történetesen M.o.-on született, magyar anyanyelvű, itt szocializálódott és itt akkulturálódott.

3. Zsidó származású magyar

- Elsősorban magyarnak tartja magát [sajnos / büszkén vállalt] zsidó felmenőkkel.

4. Vallásos zsidó

- Legfontosabb számára a vallásos életmód fenntartása, ahol éppen él.

A mai magyar(országi) zsidók négy alaptípusa

(Heller Ágnes alapján)

A VALÓSÁGBAN INKÁBB SPEKTRUM

1. Magyar zsidó

- Egyszerre érzi magát zsidónak is, magyarnak is: kettős kötődés mindkét kultúrához. Általában kevésbé vallásos.

2. Magyarországi zsidó

- Elsősorban zsidónak (a zsidó néphez tartozónak) tartja magát, aki történetesen M.o.-on született, magyar anyanyelvű, itt szocializálódott és itt akkulturálódott.

3. Zsidó származású magyar

- Elsősorban magyarnak tartja magát [sajnos / büszkén vállalt] zsidó felmenőkkel.

4. Vallásos zsidó

- Legfontosabb számára a vallásos életmód fenntartása, ahol éppen él.

Előítélet az, ha valaki az egyik típust általánosítja az egész zsidóságra, és nem engedi meg, hogy a zsidó egyén válasszon!

Beadandó feladat

- A következőkben a 19. század végének három magyarországi zsidó irányzatáról fogunk beszélni: neológia, ortodoxia, status quo ante.
- Mindhárom irányzatot **határozza meg** egy-egy bekezdésben (bekezdésenként két-három mondatban) oly módon, ...
- ... hogy bemutatja, milyen „*Gestalt*” szerint látja a zsidóságot, és a fenti kérdések közül melyekre ad (milyen) jellegzetes választ.
- A feladatnak nincs egyetlen jó megoldása!
A félév végén maguk is másként oldanák majd meg ugyanezt a feladatot.
- ...

Beadandó feladat

- ...
- **Támaszkodjon**
 - (a) az órán elhangzottakra, valamint
 - (b) a *[Magyar] Zsidó Lexikon* (1929, szerk. Ujvári Péter) „Orthodox” [sic!], „Neológ” és „Statusquo-ante” szócikkeire
 - A tanszéki könyvtárban: [\[01.5.ZsL.1\]](#).
 - Online: <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/index.htm>.
- Megoldásait a kurzus honlapjáról elérhető oldalon töltheti fel (<http://birot.web.elte.hu/courses/2017-neolog/valasz.php>) vasárnap este 23:59-ig.

Zsidóság Európában
„a modern kor hajnalán”

Hegedűs a háztetőn

– mint a modern kor képe a pre-modern zsidó életről

<https://pmcvariety.files.wordpress.com/2015/12/fiddler-on-the-roof-2015-yenta.jpg?w=670>

<http://www.stevhackman.net/wp-content/uploads/2013/04/Fiddler-on-the-Roof-1.jpg>

Tevje: Hegedűs a háztetőn. Bolondosan hangzik, ugye? Márpedig mi itt Anatevkában, ebben az eldugott kis faluban, mindnyájan hegedűsök vagyunk a háztetőn.

Kínlódunk, gyötrődünk, hogy kicsaljunk valami kellemes, egyszerű dallamot, anélkül, hogy kitörnénk a nyakunkat. Ez nem könnyű. Kérdezhetnék: miért ragaszkodunk mégis ehhez a helyhez, ha ilyen veszélyes? Mert Anatevka a mi otthonunk. És hogyan tartjuk az egyensúlyt? Mi a titka? Egy szóval megmondhatom: a hagyomány.

Falusiak: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány –

hagyomány. Tevje: Itt Anatevkában mindenre van hagyományunk. Hogyan együnk, hogyan aludjunk, hogyan beszéljünk. Mi például azt, hogy „jó szerencsét” úgy mondjuk: „mazeltov”. Az úr megszólítása nálunk: „reb”. Megkérdezhetnék, hogyan kezdődött ez a hagyomány? Megmondhatom: nem tudom. A hagyomány az

hagyomány. Mindenkinek kijelöli a helyét, az útját, hogy mindenki tudja, mit vár tőle

Isten. Tevje, papák: Éjjel és nappal ki az, aki fárad,gyereket és asszonyt ki öleli át?

És mondd, kinek gondja az ima meg a bor?Az csak a papa mindenkor.

Mind: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány – hagyomány.

Golde, mamák: Kinek dolga, hogy e pici sóher ház, oly kedves ház, oly kóser ház? Annyi gondot kinek ad a háztartás? Az mindig csak a mama és nem más.

Mind: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány – hagyomány.

Fiúk: Mint hároméves lurkó jártam héber iskolát, és gazdag asszonyt választ nékem majd a család.

Mind: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány – hagyomány.

Lányok: A lány is nap mint nap, csak stoppol. tüzet rak, és kit a papa választ, a férje az lesz csak.

Mind: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány - hagyomány.

Tevje: És ebben a kis sárfészekben megvannak a mi jellegzetes figuráink. Itt van például Jente, a házasságközvetítő.

Jente: Avram, van itt egy prima parti a fiad számára... nagyszerű lány. Egy ékszer, egy gyöngy.

Avram: Na, és ki az?

Jente: Ráchel, a suszter lánya.

Avram: Ráchel? Hisz az félig vak!

Jente: Na és? A te fiadon olyan sok a látnivaló? Ahogy az kinéz, és ahogy Ráchel látja, éppen tökéletes pár. Stimmt? Stimmt.

És itt van Reb Náhum, a koldus. Náhum: Alamizsnát a szegénynek, alamizsnát a szegénynek. Lázár: Itt egy kopejka. Náhum: Egy kopejka? A múlt héten kettőt kaptam. Lázár: Ez egy peches hét volt. Náhum: Neked volt peched, és én fizessek rá? Tevje: És itt van, aki számunkra a legfontosabb: a mi szeretett rabbink a fiával... Mendel: Rabbi, kérdezhetek valamit? Rabbi: Bátran, gyermekem. Mendel: Rabbi, van illő áldás a cásra? Rabbi: Áldás a cásra? Hát persze. Áldd meg Isten a cárt, és tartsd meg őt minél tovább és minél távolabb! Tevje: De élnek még itt mások is ebben a faluban. És ők vannak többen. A tiszteletreméltó csendbiztos úr, a nem kevésbé tisztelt pópa, és az éppúgy tisztelt többiek. Mi sem zavarjuk őket, és eddig ők sem zavartak minket. Persze, magunk közt előfordult olyasmi, hogy az egyik lovat fizetett ki, a másik pedig öszvért szállított. Ez is el lett boronálva. Békében élünk és nyugalomban. 1. férfi: Ló. 2. férfi: Öszvér. Mind: Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Hagyomány, hagyomány – hagyomány. Tevje: Hagyomány. Hagyomány nélkül olyan ingatag lenne az életünk, mint hegedűs a háztetőn.

A modern kor „kihívásai”

- A HAGYOMÁNY szerepe egy modern(izálódó) társadalomban.
- A nemi és családi szerepek egy modern(izálódó) társadalomban.
- A külvilághoz (nem zsidókhoz) való viszony egy modern(izálódó) társadalomban.
 - Vegyesházasság
 - Antiszemitizmus
- A foglalkozási szerkezet megváltozása.
- ...

A vallás be van ágyazva a társadalomba. A társadalmi változások kihatnak a vallásokra is. Az azonban nem magától értetődő, hogy milyen választ ad a vallás valamely társadalmi kihívásra. Például elébe lehet menni egy kihívásnak, vagy el is lehet azt utasítani.

A rabbi szerepe, a nő szerepe

First Orthodox female rabbi will open new chapter

Dina Brawer is utterly determined to blaze a trail for women as a British rabbi-at-large, reports Jenni Frazer

This year it will be 40 years since Britain got its first female rabbi, Jackie Tabick. And to date, Laura Janner-Klausner is the country's only Jewish female head of faith as the senior rabbi of Reform Judaism. But both women are from the progressive wing of Judaism. It seemed that there was no place within Orthodox Judaism for educated Jewish women to become religious leaders.

That may be all set to change, and it has a particular resonance as the Church of England welcomes Libby Lane, its first female bishop. Dina Brawer is set to become Britain's first Orthodox woman receiving rabbinical ordination, from an American study centre specifically launched for the purpose.

The Yeshivat Maharat — a religious seminary for female leaders — in New York is already sending out its first graduates to work with congregations across the United States. There is, though, no particular dress code for the female Orthodox rabbi graduating from Yeshivat Maharat. "What's important is what a rabbi does, not how he or she looks," Brawer insists.

Brawer, whose husband Naftali is a rabbi (though no longer running a congregation), is also the daughter and sister of Orthodox rabbis, although none of the Brawers' four sons are thinking of going into what looks like a family business. She does not want to become a congregational rabbi — rather, a rabbi-at-large. "The concept of rabbi

as the professional Jew is peculiarly British," she says — by which she means that British synagogues have traditionally left it to the rabbi to run Jewish life for his congregation. "I see myself as going back to the original role of rabbi to teach, to lead — but above all to engage." Currently she is running a revolutionary (in Orthodox terms) series of workshops for brides and grooms together to teach about sexuality. "I had Jewish brides before their weddings for many years but then I did an intensive course, partly sponsored by Yeshivat Maharat — we wanted to find ways of teaching couples together. We found that often men and women were being taught different things." Her workshops attract young couples who have been living together but who are eager to learn what

Orthodox Judaism brings to marriage. Brawer, who has a BA in Jewish studies and holds a master's degree in psychology and education from the Institute of Education, describes herself as a full-time student. Two years ago, however she became Britain's first ambassador for JOFA, the Jewish Orthodox Feminist Alliance, which was founded in United Synagogue, women have begun to be employed in a variety of roles, there is no specific programme for training female religious leaders. Ironically, all too often Orthodox Jewish women have suffered precisely because of the Progressive trailblazers such as Rabbi Tabick and Rabbi Janner-Klausner, with every bid for equality in the Orthodox world dismissed as "aping Reform."

Within congregations, women's desire to participate more found expression in "partnership minyan" which enables women to lead parts of the service, read from the Torah, and serve in lay leadership positions. However the Chief Rabbi, Ephraim Mirvis, has ruled out such services in synagogues under his authority. Brawer says that the feedback

from her JOFA work inspired her to pursue the study necessary to achieve rabbinic ordination. "I went to a congregation to speak about JOFA and the rabbi — jokingly — referred to me as 'Maharat Brawer' (the female rabbinical title). Then the rabbi's wife talked to me about the lack of female role models in the Orthodox community. This planted the seed that I should study."

She lives in Hertfordshire with her family, studying remotely, with a couple of visits to New York every year of her four-year degree. She will qualify in 2018 with exactly the same skills that lead to rabbinical ordination for men.

Long before making this historic jump, Brawer, 43, had had years of experience in the "non-job" of "rebbeitza", a colloquialism for "rabbi's wife". But while people instantly understand what being a rabbi means, explaining what she did as a rabbi's wife took a whole lot longer. "What message does a community convey when the role of female leader is limited to women who happen to be married to a rabbi?" Brawer says. "It is

admitting to women's intellectual and practical capabilities. It also severely limits the pool of potential leaders."

Brawer is confident that acceptance will come, albeit not overnight. She came to Britain from the US with her family 18 years ago when her husband was appointed to head a large London congregation. "The differences then between London and New York were striking. There weren't even any outward signs on the synagogue building that it was a synagogue. But that has changed a lot and in the past ten years I've seen a flourishing of Jewish life and confidence. The current state of antisemitism and the Paris attacks has set British Jews back from the sense of ease that was being developed, but through I don't want to be a prophet — I hope it will return."

It's too easy for religious authorities to dismiss women's aspirations if the women are not well-informed, Brawer says to change all that, by helping to create a core of Jewish women who are knowledgeable about their own faith

'What's important is what a rabbi does, not how he or she looks'

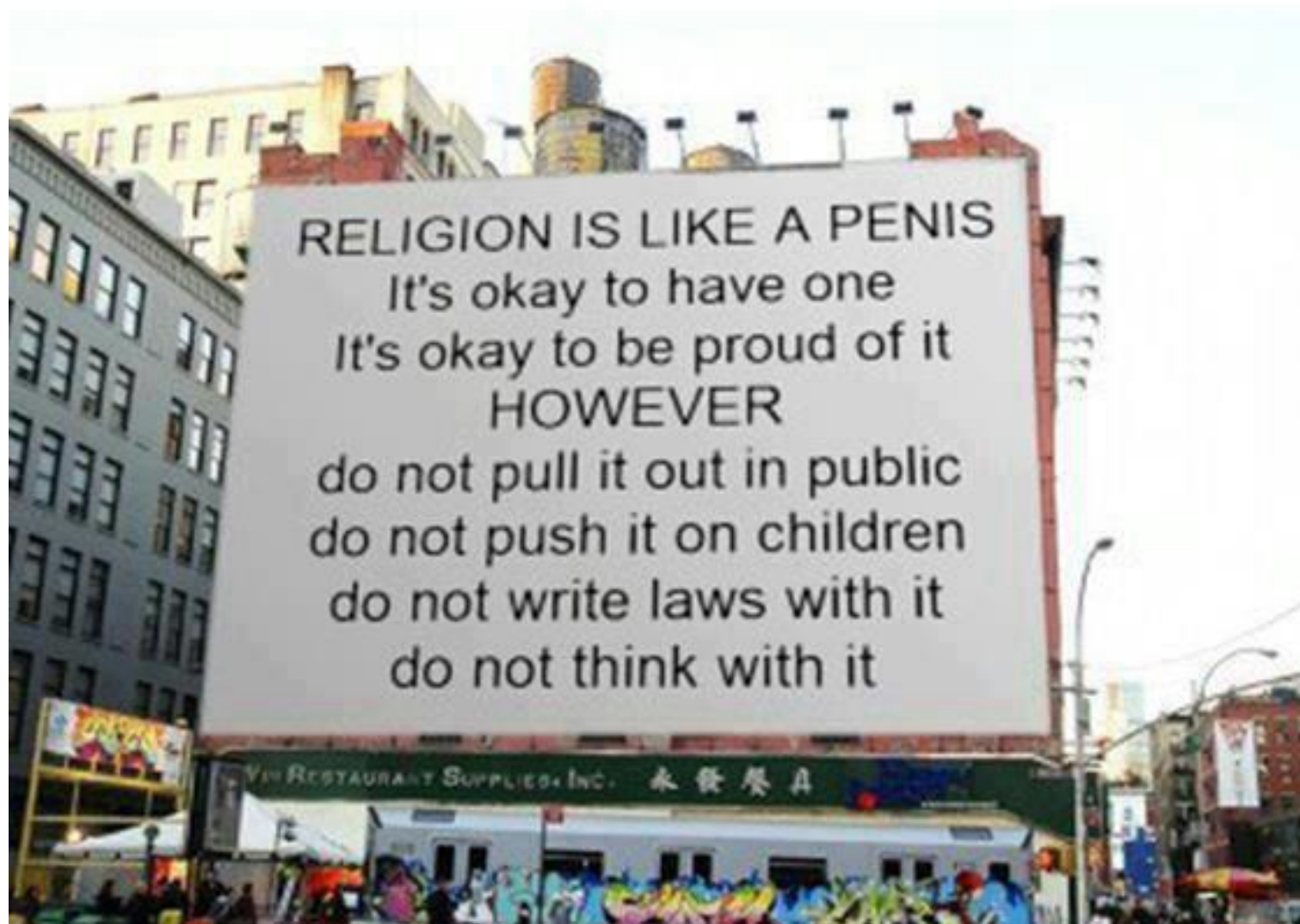
Libby Lane is the C of E's first woman bishop

Dina Brawer wants to overturn the "peculiarly British" concept of the rabbi as the professional Jew, and go back to basics

A vallás helye a modern társadalomban

*... ja, és a
szexualitásé is.*

Ortodoxia ≠ hagyományos zsidóság

Hagyományos zsidóság

- Pre-modern életkörülmények
- Hagományos életforma

Ugyanis:

- [Szinte] nincs választási lehetőség

Pre-modern jelenség

Ortodoxia – modern jelenség!

- Modern életkörülmények
- A hagyományost idéző életforma

- Tudatos választás eredményeképp

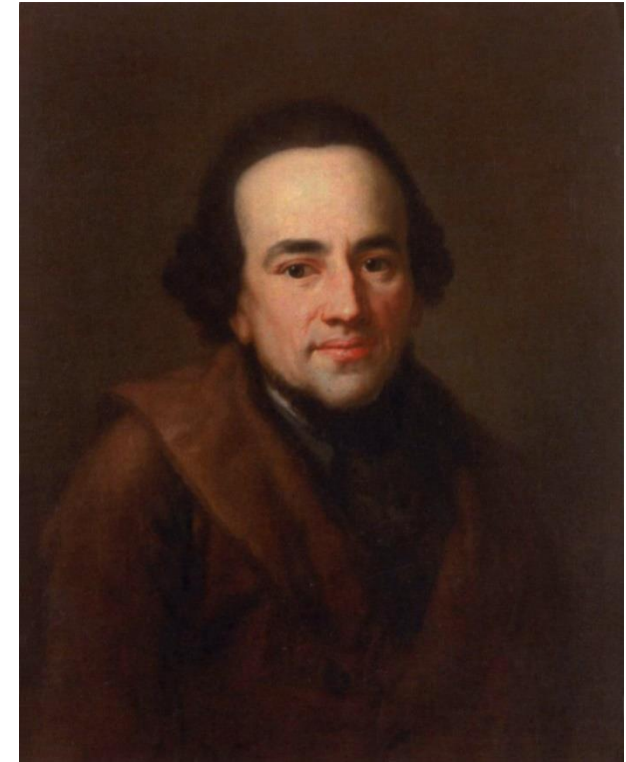
*Az elutasítás
mint válasz a modernitásra*

1868–69:
kongresszus, szakadás
és ami megelőzte
(dióhéjban)

Előttörténet

- Haszkala (zsidó felvilágosodás):
 - Moses Mendelssohn (1729-1786)
 - Első hullám („Berlin”, 18-19. század fordulójáig)
 - Második hullám (Ausztria–Gallícia, 19. század első fele)
 - Harmadik hullám (Oroszország, 19. század közepe, kb. 1880-ig)

Moses Mendelssohn

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1c/Moses_Mendelson_P7160073.JPG

Előttörténet

- A haszkala (zsidó felvilágosodás) hatása
 - Társadalmi változások: *kifelé a gettóból*
 - Asszimiláció / integráció a környező társadalomba
 - *Emancipáció* (jogi egyenjogúsítás)
 - **Wissenschaft des Judentums**
 - 1819. Berlin – Leopold Zunz (1794–1886) vezetésével:
Vereins für Cultur und Wissenschaft der Juden

Leopold Zunz

https://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Zunz#/media/File:Moritz_Daniel_Oppenheim_Portrait_Leopold_Zunz.jpeg

Előttörténet

- A haszkala (zsidó felvilágosodás) hatása
 - Társadalmi változások: *kifelé a gettóból*
 - Asszimiláció / integráció a környező társadalomba
 - *Emancipáció* (jogi egyenjogúsítás)
 - Vallási reform
 - 1810: Seesen. ... 1818. Hamburg.
 - Orgona, kórus. Német nyelvű imák ...
 - „Berlin az én Jeruzsálemem”: liturgiai változtatások.
 - A 2. generáció meghatározója: Abraham Geiger (1810–1874)

Abraham Geiger

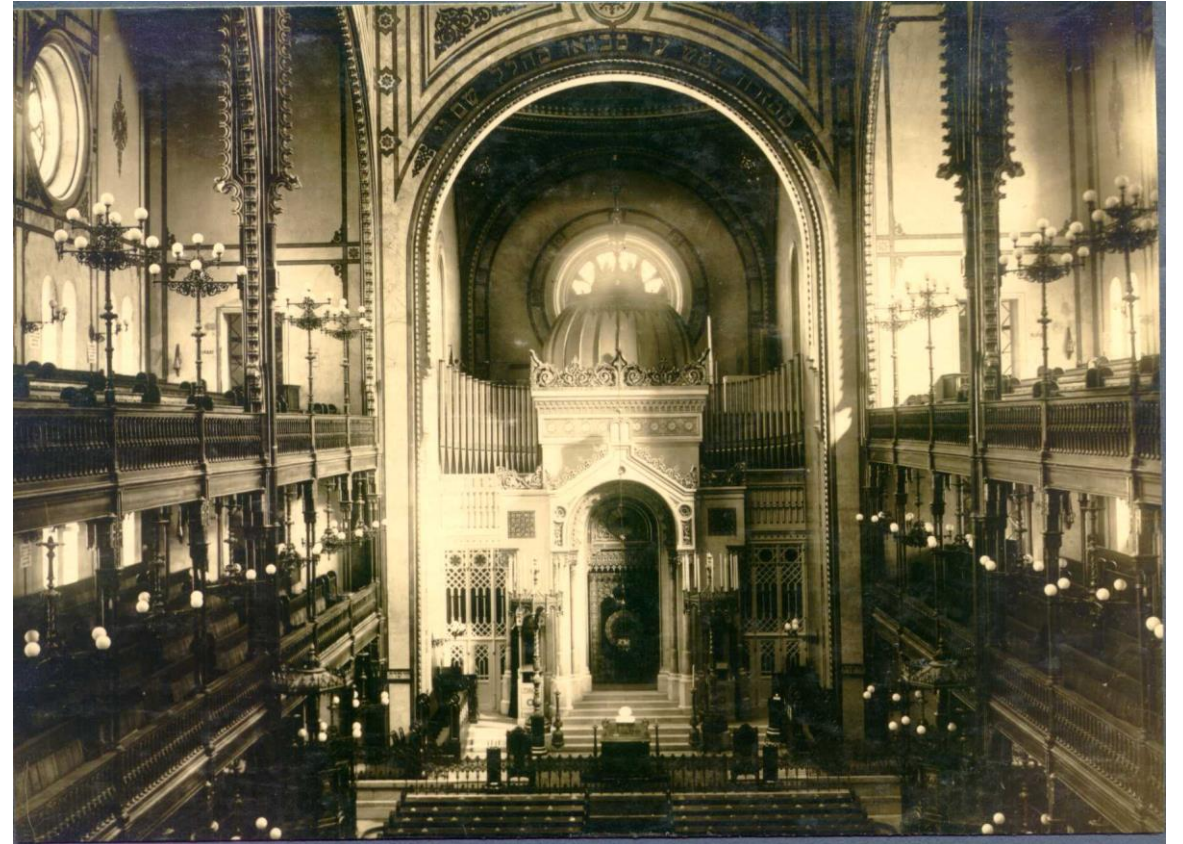

https://en.wikipedia.org/wiki/Reform_Judaism#/media/File:YoungGeiger.png

Hitéleti újítások Magyarországon a 19. század közepén

- Esztétika: pl. orgona, vegyes kórus; papi ornátus
- Szertartási rend: pl. esketés a zsinagógán belül
- Liturgiai változtatások (Magyarországon minimális)
- Belsőépítészet: pl. a tóraolvasó állvány előre történő helyezése
- Építészet: pl. tornyok a zsinagógán
- Magyar nyelvű prédikáció
- ...

Dohány utcai zsinagóga, 1859

http://magyarzsido.hu/index.php?option=com_catalogue&view=detail&id=48&Itemid=20

Dohány utcai zsinagóga, 1859

https://hu.wikipedia.org/wiki/Doh%C3%A1ny_utcai_zsinag%C3%B3ga#/media/File:Synagogue-Budapest.jpg

<http://www.dohany-zsinagoga.hu/wp-content/uploads/2015/06/wDSC01074.jpg>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Doh%C3%A1ny_utcai_zsinag%C3%B3ga#/media/File:Budapest_Zsinagoga.png

http://www.dohany-zsinagoga.hu/?page_id=22

Nagymihályi rabbigyűlés

- Moses Schreiber / Hatam Szofér (1762–1839)
Aszur hadas min ha-Tora = „az új[ítás] tórailag tilos”
Részlet két responzumából: http://www.hebraisztika.hu/szovgyujt/KG_chrest_091.pdf.
- 1850-es évektől egyre több helyi konfliktus konzervatívok és újítók közt.
- 1864. nagymihályi rabbigyűlés – 24 jelentős ortodox rabbi – határozata:
 1. Tilos a jiddisen kívül más nyelven prédikálni.
 2. Tilos olyan templomban imádkozni, amelynek nem a közepén van a bima.
 3. Tilos a templomra tornyot építeni.
 4. Tilos a rabbinak és kántornak ornátust viselni.
 5. Tilos a női karzatra rácsozat helyett karfát elhelyezni.
 6. Tilos a [vegyes]kórus énekére áment mondani.
 7. Tilos „kórus-templomba” még csak be is lépni.
 8. Tilos a templomban esketni.
 9. Tilos bármely régi szokást megváltoztatni.

1868. dec. – 1869. febr.

Izraelita Egyetemes Gyűlés = a „kongresszus”

- 1867-68: a zsidók emancipációja (egyenjogúsítás, egyéni szinten)
- Eötvös József hívja össze, cél az egyházi és iskolai ügyek rendezése, az egységes izraelita hitfelekezet (mint szervezet) létrehozásával.
- Az ortodoxia feltétele: az új szervezet „álljon a Sulhan Arukh alapján”

Vö. G[utmann]M[ihály] (1913): *A Sulchan Áruch és a magyar zsidóság.*

http://mtdaportal.extra.hu/books/guttmann_mihaly_a_sulchan_aruch.pdf

- Az ortodoxia kivonulása a kongresszusról
- A „kongresszusi” [= neológ] országos szervezet és helyi hitközségek.
- Iskolaalap → 1877. Országos Rabbiképző Intézet

1871: ortodox országos szervezet

- Hitőr Egylet: kivonulás a kongresszusról.

Ferenc József és a magyar kormány meggyőzése: külön vallás.

- 1871. Orthodox országos szervezet létrejött.
- Nyomásgyakorlás, hogy aki nem kongresszusi, az csatlakozzon hozzájuk.
- Egy zsidó vallás van-e?

Kecskeméti Lipót (1913): *Egy zsidó vallás van-e, több-e?*

- Status quo ante hitközségek: aki sehova sem csatlakozott. Avagy?

Összefoglalás: összebogozódó dimenziók

➤ Szociológiai, földrajzi, demográfiai tényezők

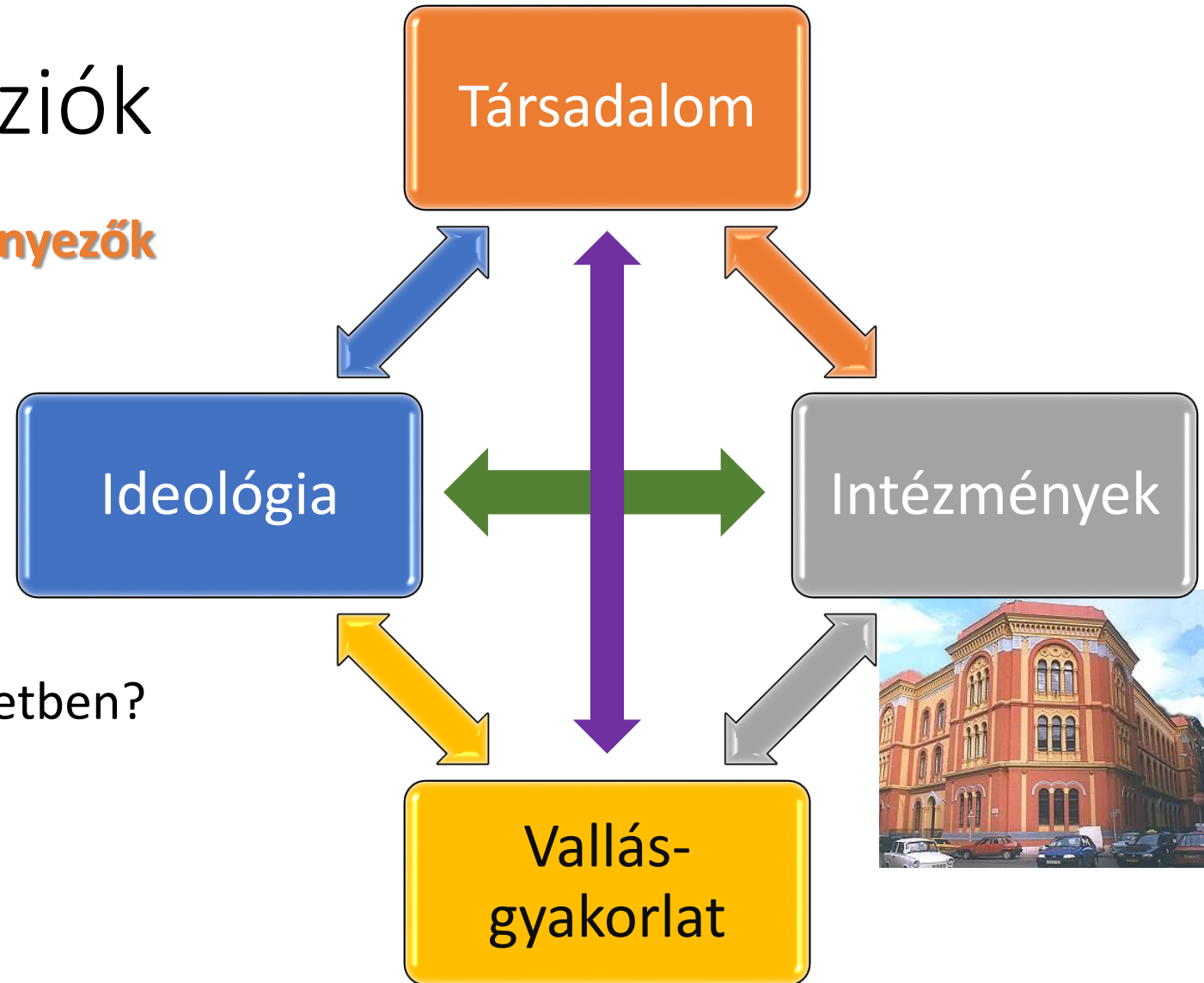
➤ Ideológia, például

- Viszony a kanonikus szövegekhez: Biblia, Talmud, Sulhan Arukh...
- Tudományhoz való viszony
- Történelemhez való viszony

➤ Vallásgyakorlat

- A zsinagógában? A mindennapi életben?

- Mi mire hogyan hat?
- Honnan indult? Tyúk vagy tojás?

Michael Silber ([‘The Historical Experience of German Jewry and Its Impact on Haskalah and Reform in Hungary’](#)) bemutatja, hogy a 19. század elején Magyarországon a társadalmi változások indították el a reformfolyamatot.

Következő órára

- Emailben

Köszönöm a figyelmet.

Viszlát jövő kedden!